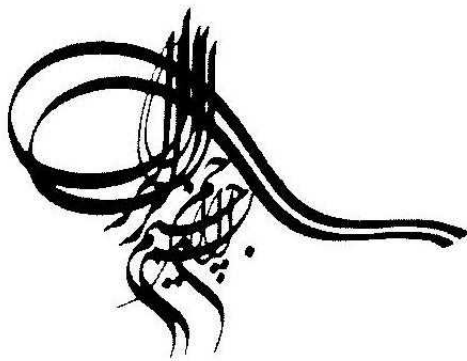

۱۳۴۷۳۷۳

بررسی نفهی و حقوقی تغییر جنسیت از دیدگاه اندیشمندان اسلامی و غربی

(با نگاهی به آیات و روایات)

نویسندگان:

محمد رضا روزبهانی

(مدرس دانشگاه قرآن و حدیث)

دکتر علیرضا کاوند بروجردی

(عضو هیات علمی دانشگاه علوم و معارف قرآن کریم)

سرشناسه	: روزبهانی، محمدرضا، ۱۳۵۴ -
عنوان و نام پدیدآور	: بررسی فقهی و حقوقی تغییر جنسیت از دیدگاه اندیشمندان اسلامی و غربی (با نگاهی به آیات و روایات) نویسندگان: محمدرضا روزبهانی، علیرضا کاوند بروجردی
مشخصات نشر	: تهران: کتاب آوا، ۱۳۹۴
مشخصات ظاهری	: ۱۶۴ ص.
شابک	: ۹۷۸-۶۰۰-۳۴۶-۱۷۳-۴ : ۹۰۰۰۰ ریال
وضعیت فهرست نویسی	: فیبا
موضوع	: تغییر جنسیت
موضوع	: تغییر جنسیت -- ایران
موضوع	: تغییر جنسیت -- قوانین و مقررات
موضوع	: تغییر جنسیت (فقه)
موضوع	: فتوهای شیعه -- قرن ۱۴
شناسه افزوده	: کاوند بروجردی، علیرضا، ۱۳۶۰ -
رده‌بندی کنگره	: RC۵۶۰/ت۷،۹ ۱۳۹۲
رده‌بندی دیوبند	: ۶۱۶/۸۵۸۳
شماره کتابشناسی ملی	: ۳۹۰۵۹۹۴

بررسی فقهی و حقوقی تغییر جنسیت از دیدگاه اندیشمندان اسلامی و غربی

انتشارات کتاب آوا

مؤلف:	محمدرضا روزبهانی - دکتر علیرضا کاوند بروجردی
ناشر:	کتاب آوا
لیتوگرافی	باران مهر
چاپ و صحافی	آوا
نوبت چاپ	اول ۱۳۹۴
شمارگان	۱۰۰۰ نسخه
قیمت	۹۰۰۰۰ ریال
شابک	۹۷۸-۶۰۰-۳۴۶-۱۷۳-۴

نشانی دفتر مرکزی: انقلاب، خیابان ۱۲ فروردین، بن‌بست حقیقت، پلاک ۱۰، طبقه ۲، واحد ۴
شماره‌های تماس: ۶۶۹۷۴۴۴۵ | ۶۶۹۷۴۱۳۰ | ۶۶۴۰۷۹۹۳ | دورنگار: ۶۶۴۰۷۹۹۳

www.avabook.com avabookkazemi@yahoo.com

فروشگاه کتاب آوا: اسلام‌شهر، خیابان صیاد شیرازی، روبروی دانشگاه آزاد اسلامی، جنب دادگستری
تلفن: ۵۶۳۵۴۶۵۱

کلیه حقوق این اثر برای مؤلف محفوظ است.
هرگونه کپی‌برداری و تهیه جزوه از متن کتاب، استفاده از طرح روی جلد و عنوان کتاب جرم است و متخلفان طبق قانون حمایت از حقوق مؤلفان، مصنفان و هنرمندان تحت پیگرد قانونی قرار می‌گیرند.

فهرست مطالب

- ۱۵..... فصل اول: سیر تطور و پیشینه تغییر جنسیت
- ۱۵..... گفتار اول: تغییر جنسیت در ایران
- ۱۶..... بیان یک نمونه‌ی عینی
- ۱۷..... کمک هزینه بیماران نیازمند به تغییر جنسیت
- ۱۹..... مسیر جنسیت در خارج از ایران
- ۲۳..... گفتار دوم: روش تغییر جنسیت
- ۲۴..... گفتار سوم: تغییر جنسیت از منظر فیزیولوژیکی
- ۲۵..... گفتار چهارم: تغییر جنسیت از منظر روحی و روانی
- ۴۷..... آشنایی با چند اصطلاح
- ۴۸..... گفتار پنجم: تفاوت ترانس سگ‌گرا با همجنس‌گرایی
- ۵۲..... گفتار ششم: دلایل "ترانس سگ‌گرا" شدن
- ۵۳..... گفتار هفتم: رهایی از حالت "ترانس سگ‌گرا" کچوال
- ۵۵..... رضایت تغییر جنسیت داده‌ها از عمل جراحی
- ۵۶..... آمار فعلی دو جنسی‌ها و تغییر جنسیت در ایران
- ۶۲..... تصویر نادرست از تی.اس‌ها در فیلم‌های سینمایی
- ۶۴..... گفتار هشتم: علل تغییر جنسیت و روند حقوقی - اجرایی آن در ایران امروز
- ۷۱..... فصل دوم: تغییر جنسیت در روایات معصومین (ع)
- ۷۵..... فصل سوم: فتوای مطرح جهان درباره تغییر جنسیت
- ۷۵..... گفتار اول: اسقف‌های مسیحی
- ۷۶..... گفتار دوم: فقهای شیعه
- ۷۶..... ۱- امام خمینی (ره)
- ۷۸..... ۲- مقام معظم رهبری، حضرت آیت‌الله خامنه‌ای
- ۷۸..... ۳- حضرت آیت‌الله سید محمد رضا گلپایگانی (ره)
- ۷۹..... ۴- حضرت آیت‌الله محمدعلی اراکی (ره)
- ۷۹..... ۵- حضرت آیت‌الله ناصر مکارم شیرازی
- ۸۱..... ۶- آیت‌الله سید محمد حسین فضل‌الله

- ۷- آیت‌الله سید ابوالقاسم خویی (ره)..... ۸۴
- ۸- آیت‌الله سید محمد محسن حسینی طهرانی..... ۸۵
- ۹- آیت‌الله سید علی سیستانی..... ۸۵
- ۱۰- آیت‌الله سید حسین موسوی تبریزی..... ۸۵
- ۱۱- آیت‌الله سید محسن خرازی..... ۸۶
- ۱۲- آیت‌الله محمد مؤمن قمی..... ۸۹
- خلاصه‌ی سخن..... ۹۲
- ۱۳- آیت‌الله محمد فاضل لنکرانی (ره)..... ۹۲
- ۱۴- آیت‌الله سید محمد باقر موسوی مهری..... ۹۳
- گفتار سوه عقهای اهل تسنن..... ۹۳
- ۱- سنیطی..... ۹۴
- ۲- شیخ عادل الکریمی حضیر..... ۹۴
- ۳- شیخ محمد صالح المنجد..... ۹۵
- ۴- شیخ فیصل مولی..... ۹۵
- جمع‌بندی نظرات فقهاء..... ۹۶
- فصل چهارم: جواز تغییر جنسیت از مندرجین جنسیت**..... ۹۷
- گفتار اول: نظریه ممنوعیت تغییر جنسیت..... ۹۷
- گفتار دوم: نظریه مشروعیت تغییر جنسیت..... ۹۹
- گفتار سوم: نظریه مشروعیت مشروط..... ۱۰۱
- شرایط برای جواز تغییر جنسیت..... ۱۰۴
- گفتار چهارم: احکام تغییر جنسیت و فرد دوجنسی**..... ۱۰۹
- ۱- تغییر جنسیت و اجازه شوهر..... ۱۰۹
- ۲- تغییر جنسیت برده و کنیز..... ۱۱۲
- ۳- تغییر جنسیت اجیر..... ۱۱۳
- ۴- تغییر جنسیت و مساله بقای ازدواج..... ۱۱۴
- ۵- تغییر جنسیت و مساله مهریه..... ۱۱۹
- ۶- تغییر جنسیت و مساله عده نگه داشتن زن..... ۱۲۷
- ۷- تغییر جنسیت و مساله ولایت و سرپرستی..... ۱۲۸
- ۸- تاثیر تغییر جنسیت در خویشاوندان نسبی و مساله ارث..... ۱۳۲

۱۳۹	۹- تغییر جنسیت و مساله محرمیت در غیر پدر و مادر
۱۳۹	۱۰- تغییر جنسیت مادر و ازدواج او با دخترانش
۱۴۲	۱۱- تغییر جنسیت پدر و ازدواج او با پسرانش
۱۴۴	۱۲- تغییر جنسیت مادر و محرم بودن او با همسر پسرانش
۱۴۷	۱۳- تغییر جنسیت عروس و ازدواج او با مادر شوهرش
۱۴۹	۱۴- ازدواج زن تغییر جنسیت داده
۱۴۹	۱۵- تلقیح مصنوعی با اسپرم فرد خنثی
۱۴۹	۱۶- دیده فرد خنثی
۱۵۰	۱۷- تضاد شخص خنثی
۱۵۰	۱۸- زناي خنثی با زن بیگانه
۱۵۰	۱۹- زنا یا خنثی مشکل
۱۵۰	۲۰- ازدواج خنثی مشکل
۱۵۱	۲۱- زن تغییر جنسیت داده در مساله قصاص
۱۵۱	۲۲- تغییر جنسیت پسری در سن ۱۰ سالگی
۱۵۱	گفتار چهارم: قوانین حقوقی تغییر جنسیت در ایران و دیگر کشورها
۱۵۴	گفتار پنجم: شناسایی جنسیت جدید
۱۵۵	گفتار ششم: مرجع شناسایی
۱۵۸	نتایج تحقیق
۱۵۹	فهرست منابع
۱۵۹	الف) کتب فارسی و عربی
۱۶۱	ب) مقالات
۱۶۱	ج) اینترنت
۱۶۳	کتاب های نویسندگان

کلیات

بر اهل علم پوشیده نیست که موضوع «تغییر جنسیت» یکی از موضوعات بسیار مهمی است که موجب پیدایش مسایل جدید حقوقی شده و تاکنون چندان سابقه‌ای نداشته است. یکی از مسائل مطرح، مشروع و یا نامشروع بودن خود عمل است. بنابراین، از یک نظر این پرسش مطرح می‌شود که آیا هر شخصی حق دارد که جنسیتش را تغییر دهد یا این که هیچ کس حق تغییر جنسیت خود را ندارد و یا آن که در شرایط خاصی حق دارد جنسیت خود را تغییر دهد. از طرف دیگر، بعد از انجام عمل تغییر جنسیت، سؤال دیگر آن است که آیا چنین شخصی حق دارد، خود را تغییر جنسیت و نام خود در شناسنامه شود؟ و آیا قانونگذار، جنسیت و نام جدید این افراد را رسمیت می‌شناسد؟ در این کتاب، مشروعیت تغییر جنسیت و شناخت ضرورت انجام آن از طرف مراجع قانونی، بر طبق قواعد حقوق ایران و فقه اسلامی مورد بررسی قرار خواهد گرفت.

تحلیل و بررسی مسأله «تغییر جنسیت» نه تنها از منظر پزشکی، بلکه از نظر مباحث حقوقی و فقهی جای بررسی بسیار دارد. در آنجا که با گذشت زمان حقوق بیشتری در این باب طرح گشته و در این میان بیش از همه، اذهان - من طرف متدینان - در ادیان ابراهیمی یا ادیان بشری (مکاتب بشری) - معطوف صحت یا سقم این امر گشته و بر این رو باید بر این شد تا طرحی جامع برای این مسأله که شاید چندان مستحدثه نباشد «راحی نمود» تا هم از نظر پزشکی بر صحت یا سقم قطعی این مسأله با در نظر داشت شرایط گوناگونتر، تعیین ر قطع، حاصل شود و هم در راستای تعیین جواز یا عدم جواز، از نظر دینی مورد مذاقه و بررسی قرار گیرد و هم برای افرادی که به دلایل گوناگون اقدام به این امر نموده اند، نقطه بهانه در باب جواز آن چه از نظر دین و چه از نظر علم پزشکی روز و چه از نظر حقوقی باقی نماند و هر کس که مترصد انجام این عمل است، با در نظر داشت شرایط خود پیش از عمل و شرایط پس از عمل، و آگاهی کامل و رضایتمندانه از شرایط فیزیولوژیکی و روانی حاصل از این عمل - و شاید مسأله‌ی مواجهه جامعه با این شخص به عنوان یک فرد "تغییر جنسیت یافته" - و نیز مسأله حقوق و تکالیف دینی یا غیر دینی فردی و اجتماعی پس از این تغییر در بدن، اقدام به آن نماید.

با این وجود، این مباحث در گذشته نیز وجود داشته، ولی امروزه با پیشرفت سریع و روزافزون تکنولوژی و توسعه‌ی شگرف علم پزشکی، ابعاد جدیدتری فراوری ما به عنوان انسانهای قرن

۲۱ گشوده شده است و در نتیجه، دهها موضوع و سوال بنیادی و اصلی و شاید صدها سوال و موضوع جدید تولید شده، که لازم و ضروری است تا علم فقه و حقوق در ادیان گوناگون آسمانی یا بشری، برای این سوالها و معضلات، پاسخها و راهکارهایی را ارائه دهد. در این میان با نظر به پویایی و غنای درخور توجه و تحسین فقه شیعه، در دین اسلام، انتظار می‌رود، از جنبه‌ی فقهی و حقوقی، پاسخها و راهکارهایی برای این مساله بیان گردد تا از ابهامات عملیاتی یا تئوریک این امر، تا حد زیادی کاسته شود.

حجت‌الاسلام کریمی‌نیا، معاون پژوهشی مرکز تخصصی حقوق و قضای اسلامی حوزه‌ی علمیه قم معتقد است که با رشد و پیشرفت علم و دانش، مباحث جدیدی مطرح می‌شود و لازم است فقها پاسخ مناسبی برای آن پیدا کنند، بر این اساس، مسئله‌ی تغییر جنسیت از سوی فقها شناخته شده است. عده‌ای از فقهای شیعه تغییر جنسیت را از جمله مسائل مستحدثه و جدید شمرده‌اند و در این راه کوشش‌هایی انجام دادند. بر چه اساس همان طور که بیان شد چندان مستحدثه نیست، ولی امروزه در میان مسائل مستحدثه ضرورتی باید مورد بررسی و تدقیق قرار گیرد و شاید بتوان گفت که نگاه عمیق و دقیق فقهی (یا تشریعی) محور، بسته به انواع ادیان الهی یا بشری، و حقوقی به این مساله، واقعاً مستحدثه و جدید است، هر چند نگاه علمی در دانش دیرینه پزشکی به این امر، دارای قدمت و سابقه‌ای بیشتر از نگاه متشرعانه، دینی و حقوقی به آن باشد. از آنجا که این مساله از منظر دانش فربه پزشکی، بسیار جای پژوهش دارد، مدارای به این موضوع نیز پرداخته خواهد شد، ولی تحلیل و بررسی علمی و عمیق و دقیق آن، باید به مجال دیگری احواله داد. بنای ما در این پژوهش و پاسخ ما به سؤالات در این باب بر اساس پایه‌های محکم و مستحکم علم فقه و اصول، حقوق و اخلاق مذهب شیعه، به عنوان یکی از مذاهب رسمی دین مبین اسلام، و به عنوان کامل‌ترین مذهب جهان - به اعتقاد ما و بسیاری از دانشمندان متشرع و دین محور بزرگ جهان - می‌باشد.

سؤالات متعددی در این باب مطرح است از جمله:

○ آیا افراد سالم امکان «تغییر جنسیت» دارند؟

- ارتباط تغییر جنسیت با افراد حنثی چیست؟
- پس از انجام تغییر جنسیت، روابط زوجین در قبال یکدیگر چگونه است؟
- آیا ازدواج همچنان پایدار باید باشد یا خود به خود، زن و شوهر از یکدیگر جدا می‌شوند؟
- وضعیت زوجین که یکی از آن‌ها، یا هر دوی آنها تغییر جنسیت داده‌اند، نسبت به فرزندانشان چگونه است؟
- موضوع مهریه در این وضعیت جدید چگونه خواهد بود؟
- مهریه در این وضعیت جدید چگونه خواهد بود؟
- بحث ولایت و سرپرستی و حضانت کودکان چگونه می‌شود؟

و دیگر مسائل از این قبیل

آنچه در این مجال خواهد آمد، بررسی تغییر جنسیت از ابعاد مختلف است. ابتدا به پیشینه‌ی تغییر جنسیت پرداخته خواهد شد. سپس روش‌های تغییر جنسیت خواهد آمد. پس از آن تغییر جنسیت از منظر فیزیولوژیکی، روحی و روانی مورد بررسی قرار خواهد گرفت. سپس رضایت تغییر جنسیت داده‌ها از این عرصه مورد بحث واقع می‌گردد. پس از آن به آمار تغییر جنسیت در حال حاضر در ایران خواهیم پرداخت و پس از بیان نگاه سینمای حال حاضر نسبت به این افراد، علل تغییر جنسیت و روند حقوقی، رایجی آن در ایران امروز مورد بررسی قرار خواهد گرفت. پس از آن به سراغ مسأله‌ی تغییر جنسیت در روایات و فتاوهای مطرح جهان در این باب خواهیم رفت؛ سپس جواز تغییر جنسیت از منظر حقوقی مورد بحث واقع می‌گردد. پس از آن احکام مرتبط با تغییر جنسیت و فرد دوجنسی، به‌صورت مورد بحث و بررسی قرار خواهد گرفت. در ادامه به قوانین حقوقی تغییر جنسیت در ایران و دیگر کشورهای دنیا و مسأله شناسایی جنسیت جدید و مرجع این شناسایی اشاره خواهیم داشت.

و من الله التوفیق

محمدرضا روزبهانی و علیرضا کاوند بروجردی - تهران

۳۰ / ۸ / ۹۳ مطابق با ۲۸ / محرم الحرام / ۱۴۳۶ ق.